

Norrby kyrkogård

Omläggning av kyrkogårdsmur

Antikvarisk rapport

Norrby klockargård 1:2
Norrby socken
Sala kommun
Västmanlands län

Lisa Skanser

Norrby kyrkogård

Omläggning av kyrkogårdsmur

Antikvarisk rapport

Norrby klockargård 1:2

Norrby socken

Sala kommun

Västmanlands län

Lisa Skanser

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2017

Foto där inget annat anges: Lisa Skanser

Omslag: Muren efter omläggning, foto från söder (Norrby kyrkogårdsmur_073).

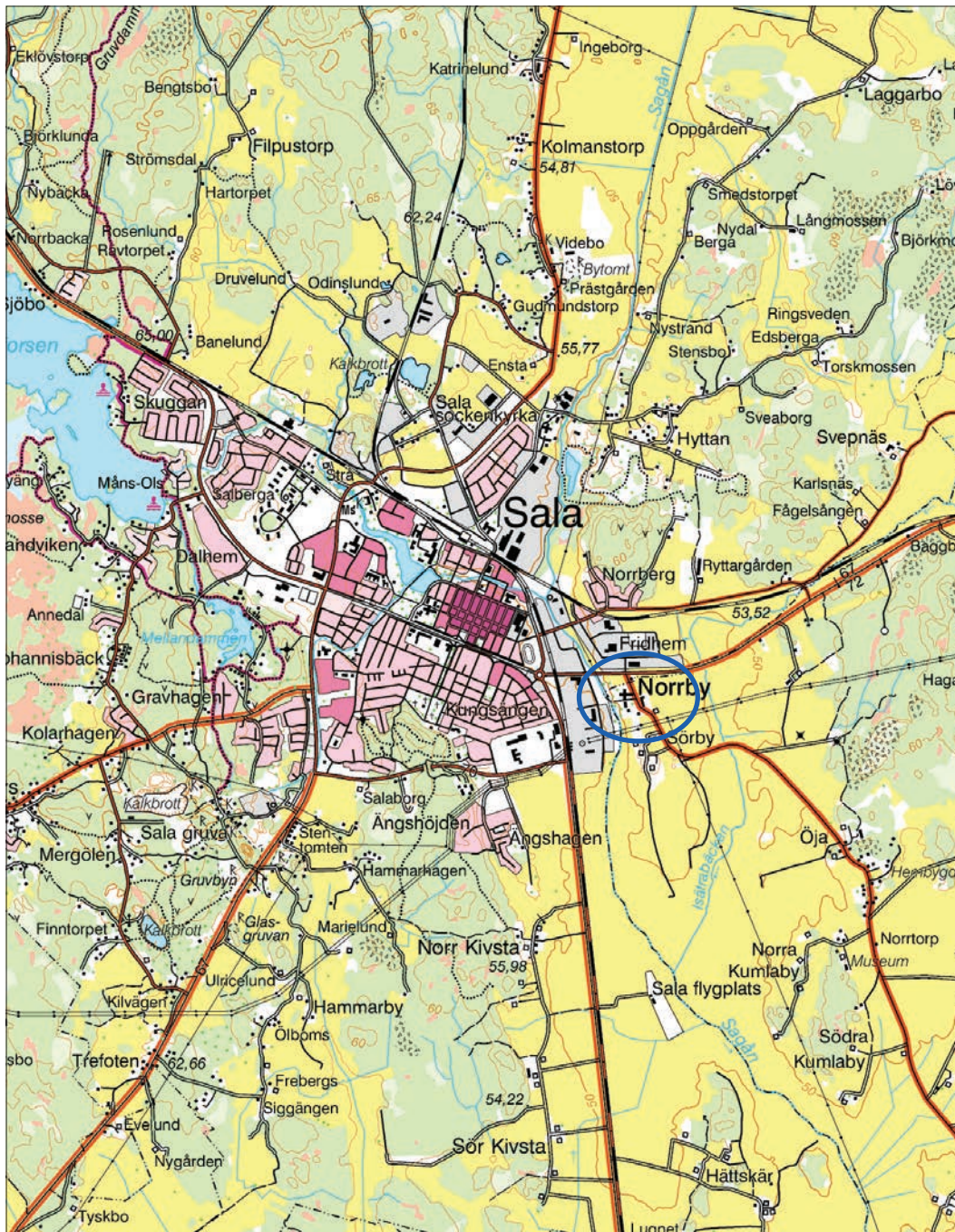
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-630-0

Tryck: JustNu, Västerås 2017

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Byggnadshistoria i urval.....	5
Genomförande	6
Resultat	6
Foton.....	7
Före åtgärd.....	7
Under omläggning.....	9
Efter åtgärd	10
Referenser.....	12
Otryckta källor	12
Litteratur	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Norrby kyrka är markerad med en blå oval. Skala 1:50 000.

Inledning

Under senhösten/vintern 2016 har en partiell restaurering av kyrkogårdsmuren genomförts vid Norrby kyrka. Tillstånd till arbetet gavs av länsstyrelsen 2014-01-07 med dnr 433-4971-13. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) anlätades för antikvarisk medverkan av Sala-Norrby-Möklinta pastorat.

Bakgrund

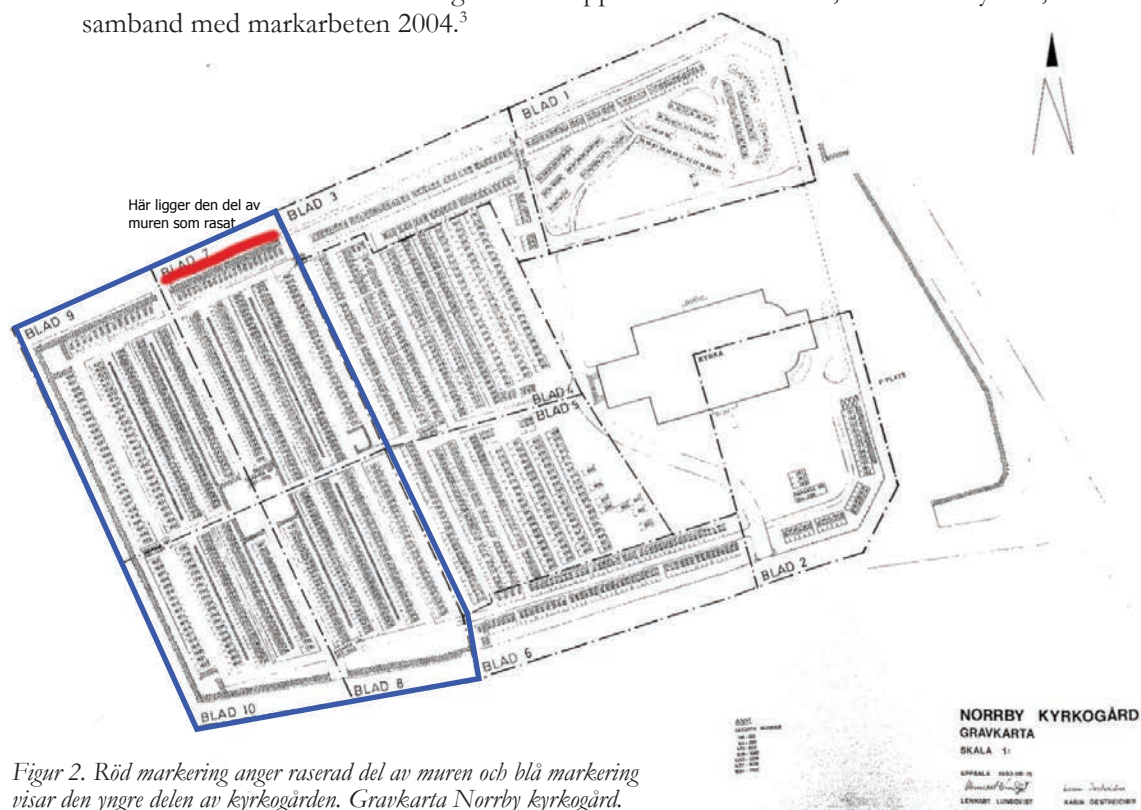
Kyrkogården är indelad i en äldre del närmast runt kyrkan och en yngre del nedanför i väster, dit tre trappor leder. Runt den äldre delen består kyrkogårdsmuren av stora block. Muren i den yngre delen är kallmurad och relativt låg och det är i den delen som ett parti hade rasat, se blå och röda markeringar i figur 2 nedan. Det aktuella murpartiet hade tidigare blivit hjälpligt ihopplockat efter ett tidigare ras.

Byggnadshistoria i urval

Norrby kyrka återinvigdes år 1887 efter en radikal om- och tillbyggnad av den medeltida kyrkan vars södra och västra yttermurar bibehölls.

Den idag äldsta delen av kyrkogårdsmuren är lagd år 1889. Kyrkogårdens areal hade vid denna tid genom utvidgning mer än fördubblats, vilket konstaterades vid en prostvisitation den 24–25/8 1889.¹ Vid visitationstillfället pågick färdigställandet av den alltfjämt befintliga kyrkogårdsmuren söder och öster om kyrkan. Kyrkogården utvidgades mot väster under åren 1940–1943 efter ett markförvärv.²

En del av en eventuell äldre bogårdsmur uppmättes under mark, öster om kyrkan, i samband med markarbeten 2004.³

Figur 2. Röd markering anger raserad del av muren och blå markering visar den yngre delen av kyrkogården. Gravkarta Norrby kyrkogård.

- 1 Hammarskiöld s. 8.
- 2 Hammarskiöld s. 9.
- 3 Alström 2004.

Genomförande

Den berörda delen av kyrkogårdsmuren har en skalmurskonstruktion, bestående av ett yttre och inre murverk med en blandning av tuktad och otuktad, kallmurad natursten i varierande storlek. Utrymmet mellan murarna har fyllts med sten av mindre storlek med varierande form.

Murpartiet som lades om är cirka 30 meter långt. Stenarna i muren lyftes åt sidan med grävmaskin och jorden under och närmast intill muren grävdes bort. Utrymmet fylldes upp med stenkross för att erhålla ett mer stabilt och dränerande underlagsmaterial för återmurningen.

Kyrkogårdsmuren uppfördes därefter på nytt med yttre och inre murverk och med mindre sten i mellanutrymmet. Stenarna lyftes med maskin, med borrhål för lyftdon som följd. Kompletterande sten till muren hämtades från ett stenlager strax nordväst om kyrkogårdsmuren. Lagret utgjordes av överbliven sten från pastoratets olika kyrkogårdsmurar. Stenarna var stora och rektangulärt huggna. Marken kring muren ska återställas och planteras med gräs våren 2017.

Resultat

Enligt överenskommelse på startmötet skulle så mycket som möjligt av ursprunglig sten återanvändas i sina tidigare lägen och utsidor bevuxna med lavar och mossor skulle vändas utåt igen. Murpartiet väster om den aktuella sträckningen skulle tjäna som förlaga till det färdiga arbetet.

Vid en besiktning av det pågående arbetet några veckor senare hade cirka två tredjedelar murats upp igen men entreprenören hade inte utfört arbetet enligt överenskommelse. Nästan uteslutande hade stora rektangulära stenblock från intilliggande stenlager använts, och endast enstaka stenar från den rivna muren var återanvända.

För att kunna godkänna entreprenaden ur antikvariskt perspektiv informerade under-teknad entreprenören om att stora delar av murens båda sidor behövde muras om med sten av blandad storlek som tidigare ingått i muren och att ytor bevuxna med lavar och mossor skulle vändas utåt. Ytterligare ett par besiktningar genomfördes under det fortsatta arbetet och mindre justeringar efter antikvariska anvisningar gjordes. Slutligen kunde arbetet med omläggningen godkännas och avslutas men ett mer hantverksmässigt tillvägagångssätt hade varit önskvärt.

Foton

Före åtgärd

Figur 3. Muren innan omläggning, foto från väster (Norrby kyrkogårdsmur_023).

Figur 4. Muren innan omläggning, foto från öster (Norrby kyrkogårdsmur_009).

Figur 5. Muren innan åtgärd, foto från nordväst (Norrby kyrkogårdsmur_007).

Figur 6. Muren innan åtgärd, foto från nordväst. Den yttre murverket och den mindre stenen i utrymmet mellan murverken har fallit ut (Norrby kyrkogårdsmur_005).

Figur 7. Murparti väster om aktuell mur för omläggning, foto från norr. Muren skulle tjäna som förlaga vid omläggningen (Norrby kyrkogårdsmur_022).

Under omläggning

Figur 8. Muren under omläggning, foto från nordväst. Partiet gjordes om eftersom muren byggts upp av annan sten än de som tidigare ingick i muren och därmed fick ett annat utseende (Norrby kyrkogårdsmur_027).

Figur 9. I bild syns grundläggningen med krossten, foto från öster (Norrby kyrkogårdsmur_025).

Efter åtgärd

Figur 10. Muren efter omläggning, foto från söder (Norrby kyrkogårdsmur_066).

Figur 11. Muren efter omläggning, foto från norr (Norrby kyrkogårdsmur_060).

Figur 12. Muren efter omläggning, foto från söder (Norrby kyrkogårdsmur_072).

Figur 13. Murens yttre och inre murverk samt fyllnadssten i mindre storlek, foto från nordost (Norrby kyrkogårdsmur_055).

Referenser

Otryckta källor

Hammariskiöld, Rolf 2004. *Karakterisering av Norrby kyrka*. Västerås stift.

Litteratur

Alström, Ulf 2004. *Norrby kyrka II*. Rapport Västmanlands läns museum. Kulturmiljöavdelningen 2004 A:59.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr: KM16089
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum: 433-4971-13, 2014-01-07
Uppdragsgivare: Sala-Norrby-Möklinta pastorat
Landskap och län: Västmanland
Kommun: Sala
Socken: Norrby
Fastighet: Norrby klockargård 1:2
Entreprenör: Morberg Anläggning AB, Svanå Allservice
Antikvarisk medverkan: Lisa Skanser
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41
722 12 Västerås